

УДК 330.1 : 658

І. М. Рєпіна, канд. екон. наук, доцент,
докторант кафедри економіки підприємств
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МОНІТОРИНГ ПРОДУКТИВНОСТІ АКТИВІВ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанню дослідження продуктивності активів вітчизняних промислових підприємств. Доводиться, що темпи розвитку промислового сектора економіки є наслідком ефективного управління активами саме промислових підприємств країни що детермінує якість та спрямованість економічного зростання держави.

Статья посвящена вопросам исследования производительности активов отечественных промышленных предприятий. Доказывается, что темпы развития промышленного сектора экономики есть следствием эффективного управления активами именно промышленных предприятий страны, которые детерминируют качество и целенаправленность экономического роста государства.

Article is devoted questions of research of productivity of actives of the domestic industrial enterprises. It is possible that rates of development of industrial sector of economy are a consequence of efficient control actives of the industrial enterprises of the country which determine quality and purposefulness of economic growth of the state.

Ключові слова: активи підприємств, активомісткість, статична та динамічна продуктивність активів підприємства, коефіцієнт емерджентної продуктивності виду економічної діяльності.

Ключевые слова: активы предприятий, активоемкость, статическая и динамическая производительность активов предприятия, коэффициент эмерджентной производительности вида экономической деятельности.

Key words: Actives of the enterprises, capacity of actives, static and dynamic productivity of actives of the enterprise, factor emergence productivity of a kind of economic activities.

У сучасному кризовому стані національної економіки підсилюється актуальність продуктивного використання активів підприємствами. За умови обмеженості доступу (переважно через їх вартість) до ресурсів, що формують портфель активів суб'єкта господарювання, менеджери вітчизняних підприємств змушені шукати внутрішні резерви підвищення продуктивності використання наявних активів.

У практиці господарювання результати діяльності як промислового, так і будь-якого іншого підприємства залежать від продуктивності активів, від їх спроможності приносити економічну вигоду та забезпечувати конкурентоспроможність підприємства на конкретному ринку в довгостроковій перспективі.

Дослідженню продуктивності активів підприємства присвячені праці багатьох відомих вітчизняних і закордонних учених (І. А. Бланк, Б. Лев, Гері Кокінз, Джеймс Р. Хитчнер, М. К. Марінічева, О. Г. Мендрул, О. Б. Бутнік-Сіверський та інші). Проте в умовах посилення динамізму економічної системи та прояву кризових явищ класичні постулати щодо управління продуктивністю активів втрачають свою дієспроможність, що вимагає більш ґрунтовного дослідження первинних джерел та інструментів управління даним процесом. Останнє і слугує метою написання даної статті.

Промисловість є одним з ключових елементів економічної системи України (табл. 1), який визначає місце національної економіки в міжнародному поділі праці, динаміку її конкурентоспроможності.

Таблиця 1

КІЛЬКІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ЄДРПОУ ЗА ОСНОВНИМИ ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(на 01.01)

№ з/п	Вид економічної діяльності	2007		2008		2009	
		тис. од.	%	тис. од.	%	тис. од.	%
1	Усього, в т.ч.:	874,9	100	928,4	100	966,8	100
2	сільське господарство, мисливство, лісове господарство	86,8	9,92	86,6	9,33	86,2	8,92
3	промисловість	119,2	13,62	122,8	13,23	124,6	12,89
4	будівництво	76,9	8,79	85,8	9,24	90	9,31
5	торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	288,1	32,93	299,9	32,30	307,8	31,84
6	діяльність транспорту і зв'язку	34,8	3,98	37,2	4,01	39,1	4,04
7	інші фінансові та нефінансові послуги	269,1	30,76	296,1	31,89	319,1	33

Отже, на сьогоднішній день у країні налічується майже 125 тис. промислових підприємств. На фоні прояву кризових явищ наявність стійкої тенденції щодо збільшення кількості промислових підприємств свідчить про покращення загальної економічної ситуації в країні, підвищення рівня її протриентропійності і зацікавленості інвесторів у вливанні капіталу в реальні активи.

Таблиця 2

АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В РОЗРІЗІ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(на 01.01)

№ з/п	Вид економічної діяльності	2007		2008		2009	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
1	Усього, в т.ч.:	1816345	100	2441101,9	100	3245425,2	100
2	сільське господарство, мисливство, лісове господарство	67884,9	3,74	88787,5	3,64	133086,4	4,10
3	промисловість	626141,9	34,47	758011,8	31,05	979319,5	30,18
4	будівництво	75288,6	4,15	109995,6	4,51	161126,7	4,96
5	торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	398337,2	21,93	548442,4	22,47	764960,2	23,57
6	діяльність транспорту і зв'язку	168545,7	9,28	219588,4	9,00	273409,2	8,42
7	інші фінансові та нефінансові послуги	480146,7	26,43	716276,2	29,34	933523,2	28,76

Як видно з табл. 2, у промисловості зосереджена найбільша кількість активів економіки країни (30–35 %). Це пояснюється тим, що виробнича діяльність традиційно акумулює в собі більш широкий спектр економічних активів. Зважаючи на те, що кількість підприємств промисловості складає тільки 12–14 % від загальної кількості суб'єктів ЄДРПОУ за основними видами економічної діяльності, то до методичного інструментарію аналізу їх продуктивності слід додати показник — активомісткість підприємств виду економічної діяльності. Він має розраховуватися шляхом віднесення сукупної вартості активів підприємств виду еко-

номічної діяльності до кількості суб'єктів ЄДРПОУ за даним видом економічної діяльності:

$$A_m = \sum A_i / N_i, \quad (1)$$

де A_m — активомісткість підприємств виду економічної діяльності;

$\sum A_i$ — сукупна вартість активів підприємств виду економічної діяльності;

N_i — кількість суб'єктів ЄДРПОУ за даним видом економічної діяльності.

В табл. 3 представлені розрахунки активомісткості вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності за 2007—2009 рр.

Таблиця 3

АКТИВОМІСТКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В РОЗРІЗІ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(на 01.01)

№ з/п	Вид економічної діяльності	2007	2008	2009
		млн грн/ од.	млн грн/ од.	млн грн/ од.
1	Разом, в т.ч.:	2,08	2,63	3,36
2	сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,78	1,03	1,54
3	промисловість	5,25	6,17	7,86
4	будівництво	0,98	1,28	1,79
5	торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1,38	1,83	2,49
6	діяльність транспорту і зв'язку	4,84	5,90	6,99
7	інші фінансові та нефінансові послуги	1,78	2,42	2,93

Розглянувши дані табл. 3, можна стверджувати, що промисловість як вид економічної діяльності найбільш активомістка (активомісткість промисловості вдвічі більша за середнє значення цього показника по економіці країни в цілому). Для більш ґрунтового дослідження активомісткості, проведемо індексний аналіз її динаміки, що дозволить вилучити вплив факторів викликаних дією інфляції (рис. 1).

Індексний аналіз динаміки активомісткості підприємств України в розрізі видів економічної діяльності дав можливість виокремити чотири типи тенденцій, що характеризують структурні зрушення в питанні залучення капіталу для фінансування процесів активізації економічних ресурсів підприємствами:

- *стійке зростання вартості бізнесу* — характеризується постійним зростанням індексу активомісткості бізнесу на рівні вищому за середнє його значення в економіці країни взагалі;

- *динамічне зростання вартості бізнесу* — є результатом переважання різкого приросту індексу активомісткості бізнесу понад середньою його величиною в економіці країни, що повністю нівелює його низький рівень попередніх періодів;

- *стійке зниження вартості бізнесу* — характеризується постійним зменшенням індексу активомісткості бізнесу на рівні нижчому за середнє його значення в економіці країни взагалі;

- *динамічне зниження вартості бізнесу* — є результатом переважання різкого зниження індексу активомісткості бізнесу в межах нижче середньої його величини в економіці країни, що повністю нівелює його високий рівень попередніх періодів.

Як видно з рис. 1, на сьогоднішній день функціонування сільськогосподарських, будівельних, торгових підприємств вимагає залучення більших коштів для діяльності ніж це потребувало раніше. Це є наслідком стійкого зростання вартості бізнесу. Динамічне зростання вартості бізнесу відбулося для підприємств промисловості

через різке подорожчання енергоносіїв. Проте для підприємств транспорту і зв'язку характерна тенденція щодо зниження вартості бізнесу. Це пояснюється тим, що масові вливання капіталу в активи цих підприємств відбулися на початку даного століття і на сьогоднішній день малі та середні підприємства цього напрямку діяльності мають невисокий рівень зносу основних активів, що виступають фундаментом даного бізнесу. Фінансова криза 2008 року та політична нестабільність останніх років суттєво вплинула на привабливість фінансового бізнесу, що в свою чергу викликало динамічне його здешевлення.

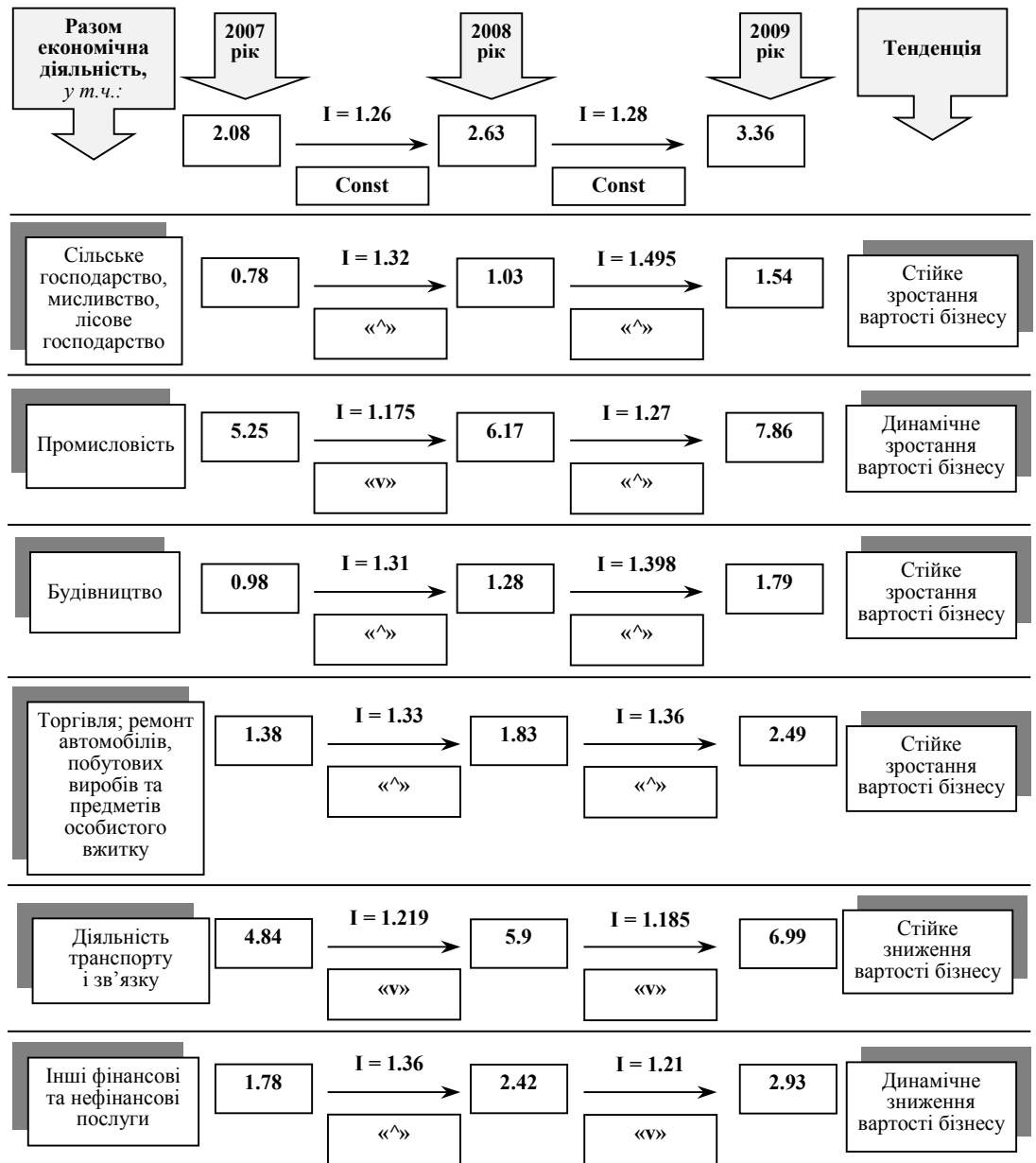

Рис. 1. Індексний аналіз динаміки активності підприємств України в розрізі видів економічної діяльності

Одним з ключових макроекономічних результатів діяльності економічних систем є показник доданої вартості. Багато хто з науковців стверджують, що саме здатність економічної системи генерувати приріст доданої вартості і забезпечує потенціал її розвитку та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

Промислове виробництво України забезпечує майже третину загального обсягу валової доданої вартості та 50 відсотків товарів і послуг, а також 80 відсотків експортної продукції (табл. 4—5).

Таблиця 4

СТРУКТУРА ВАЛОВОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

(на 01.01)

№ з/п	Вид економічної діяльності	2007		2008		2009	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
1	Усього, в т.ч.:	544153	100	720731	100	949864	100
2	сільське господарство, мисливство, лісове господарство	41006	7,54	47417	6,58	64297	6,77
3	промисловість, у т.ч.:	150090	27,58	198368	27,52	258941	27,26
3.1	добувна промисловість	22064	4,05	31695	4,40	49714	5,23
3.2	переробна промисловість	109416	20,11	143428	19,90	179644	18,91
3.2	виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	18610	3,42	23245	3,23	29583	3,11
4	Будівництво	21168	3,89	30456	4,23	34741	3,66
5	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	68573	12,60	95220	13,21	130205	13,71
6	Діяльність транспорту і зв'язку	56053	10,30	70063	9,72	91193	9,6
7	Інші фінансові та нефінансові послуги	207263	38,09	279207	38,74	370487	39

Як видно з табл. 4, упродовж останніх трьох років спостерігається практично фіксована частка промисловості у структурі валової доданої вартості 27,58—27,26 %. Динаміка даного показника наглядно ілюструє збереження за державою статусу країни з потужною переробною промисловістю (із-року в рік генерування майже 20 % валової доданої вартості).

Для більш ґрунтовного аналізу порівняємо структуру валової доданої вартості зі структурою товарного виробництва (табл. 5).

Таблиця 5

СТРУКТУРА ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

(на 01.01)

№ з/п	Вид економічної діяльності	2007		2008		2009	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
1	Усього, в т.ч.:	1252209	100	1650992	100	2205334	100
2	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	98410	7,86	113149	6,85	154445	7,00
3	Промисловість, в т.ч.:	550170	43,94	706664	42,80	960709	43,56
3.1	добувна промисловість	46125	3,68	57563	3,49	88256	4,00
3.2	переробна промисловість	456729	36,47	588203	35,63	796095	36,10
3.2	виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	47316	3,78	60898	3,69	76358	3,46
4	Будівництво	64152	5,12	94307	5,71	112911	5,12
5	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	122365	9,77	173149	10,49	227411	10,31
6	Діяльність транспорту і зв'язку	107638	8,60	135074	8,18	174985	7,93
7	Інші фінансові та нефінансові послуги	309474	24,71	428649	25,96	574873	26,07

Частка промисловості у загальному обсязі товарного виробництва (табл. 5) за останні три роки має теж аналогічну тенденцію і коливається в межах 43,94 % — 43,56 %. Це ще раз підтверджує вагомий внесок промисловості у розвиток економіки держави.

Ознайомившись із загальними відомостями про наявні активи підприємств та результати їх використання, що формалізовані у товарному виробництві та валовій додані вартості, слід доповнити інструментарій моніторингу продуктивності активів підприємств показниками статичної і динамічної продуктивності активів, а також коефіцієнтом емерджентної продуктивності виду економічної діяльності. В табл. 6 представлено технологію розрахунку даних показників.

Таблиця 6

ПОКАЗНИКИ ПРОДУКТИВНОСТІ АКТИВІВ

№ з/п	Показник	Технологія розрахунку	Умовні позначки
1	Продуктивність активів (статичний підхід)	$W_{Act} = \frac{TB}{A}$	<i>TB</i> – товарний випуск за видом економічної діяльності <i>A</i> – вартість активів підприємств за видом економічної діяльності
2	Продуктивність активів (динамічний підхід)	$W_{Ad} = \frac{ВДВ}{A}$	<i>ВДВ</i> – валова додана вартість за видом економічної діяльності <i>A</i> – вартість активів підприємств за видом економічної діяльності
3	Коефіцієнт емерджентної продуктивності виду економічної діяльності	$K_{emW} = \frac{ВДВ}{TB}$	<i>ВДВ</i> – валова додана вартість за видом економічної діяльності <i>TB</i> – товарний випуск за видом економічної діяльності

Продуктивність активів за статичним підходом ілюструє спроможність залучених активів генерувати певний обсяг товарної продукції, при цьому її вартість є складовою вартості товарного випуску. При розрахунку продуктивності активів за динамічним підходом ми маємо змогу ідентифікувати спроможність активів створювати нову (додану) вартість, яка є підґрунтям розширеного відтворення та подальшого соціально-економічного розвитку.

Коефіцієнт емерджентної продуктивності виду економічної діяльності є структурним показником, що характеризує частку валової доданої вартості в обсязі товарної продукції за видом економічної діяльності. Даний показник за своєю природою має здатність ілюструвати фундамент інвестиційної привабливості виду економічної діяльності, так як інвестора, який вирішує питання інвестування в активи суб'єкта господарювання, цікавить потенційна спроможність високої капіталізації своїх вкладень. Тому чим вищий коефіцієнт емерджентної продуктивності виду економічної діяльності, тим даний напрям більш привабливий для інвестора.

В табл. 7 представлено показники продуктивності активів підприємств України за видами економічної діяльності.

Дані таблиці 7 ще раз доводять, що на фоні інших видів економічної діяльності промисловість України має тенденцію до підвищення продуктивності залучених активів і стійку інвестиційну привабливість. Це пояснюється тим, що промислові підприємства є основними системоутворюючими елементами багатьох інших життєво важливих сфер держави, зокрема в таких:

- *економічний* — базис утворення вартості;
- *бюджетний* — джерела наповнення;
- *територіальний* — містоутворювачі;
- *науковій та освітній* — рушій розвитку, споживачі та джерела знань;
- *соціальний* — місця реалізації людських можливостей та забезпечення засобами існування;
- *податковий* — джерела надходжень;
- *фінансовий* — мультиплікатори грошей.

Таблиця 7
ПОКАЗНИКИ ПРОДУКТИВНОСТІ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (2007—2009 рр.)
 (на 01.01)

№ з/п	Вид економічної діяльності	W_{Act}				W_{A0}				K_{emH}			
		2007 р.	2008 р.	2009 р.	тенденція	2007 р.	2008 р.	2009 р.	тенденція	2007 р.	2008 р.	2009 р.	тенденція
1	Усього, в т.ч.:	0,69	0,68	0,68	«↓»	0,30	0,30	0,29	«↓»	0,43	0,44	0,43	«↓»
2	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1,45	1,27	1,16	«↓»	0,60	0,53	0,48	«↓»	0,42	0,42	0,42	«const»
3	Промисловість, в т.ч.:	0,88	0,93	0,98	«↑»	0,24	0,26	0,26	«↑»	0,27	0,27	0,27	«const»
4	Будівництво	0,85	0,86	0,70	«↓»	0,28	0,28	0,22	«↓»	0,33	0,32	0,31	«↓»
5	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,31	0,32	0,30	«↓»	0,17	0,17	0,17	«const»	0,56	0,55	0,57	«↑»
6	Діяльність транспорту і зв'язку	0,64	0,62	0,64	«const»	0,33	0,32	0,33	«const»	0,52	0,52	0,52	«const»
7	Інші фінансові та нефінансові послуги	0,64	0,60	0,62	«↓»	0,43	0,39	0,40	«↓»	0,67	0,65	0,64	«↓»

Крім того, в промисловості зосереджено понад 30 % усіх активів, що працюють на економіку держави. Проте аналіз продуктивності їх використання доводить, що необхідно провести переоцінку підходів до управління активами промислових підприємств, так як реальні показники набагато нижчі від очікуваних (враховуючи потенціал даного напрямку економічної діяльності).

Вагомий внесок промислового комплексу в економіку, що сприяє поступовому наближенню якості життя в Україні до рівня технологічно розвинутих країн, визначає його провідну роль і місце у забезпеченні найважливіших стратегічних інтересів держави.

Аналіз визначених проблем засвідчує їх комплексність і міжгалузевий характер, успішне розв'язання яких набуває ваги національних пріоритетів і стає можливим лише на засадах державної промислової політики, механізмом реалізації якої має стати загальнодержавна програма розвитку промислового комплексу України.

Література

1. Рєпіна І. М. Ідентифікація та класифікація активів підприємства // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук. журнал. — Вип. 1-2 / Голов. ред. О. П. Степанов. — К.: НАУ, 2009. — С. 386—391.

2. Статистичний збірник «Діяльність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності» 2008. — К.: Державний комітет статистики України. — 2009. — 327 с.

Надійшла до редакції: 26.02.2010